

การบริหารจัดการและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ได้รับ
ผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรี
Management and strengthening of public participation for communities affected
by land erosion along the banks of the Pa Sak River due to flooding,
in Saraburi Province

อำนวยการ ปิ่นพิลา¹, สนิท สิทธิ², กอบลาภ อารีศรีสม³ และ ภาวิณี อารีศรีสม⁴
Amnuay Pinphila¹, Snit Sitti², Koblaph Areesrisom³ and Pawinee Areesrisom⁴

¹คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

^{2,3,4}คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

¹Faculty of Agricultural Production, Maejo University, Thailand

^{2,3,4}Faculty of Science, Maejo University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: ¹ dr.amnuay_@hotmail.com

Received October 26, 2024; Revised September 26, 2025; Accepted September 27, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาภัยธรรมชาติของแกนนำภาคประชาชนในการดูแลพื้นที่พหุวัยอายุคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม 2) เพื่อเสริมสร้างทักษะของแกนนำภาคประชาชนให้มีความเข้าใจถึงการป้องกัน 3) เพื่อทดสอบระดับความเหมาะสม ความเป็นไปได้ด้วยการยอมรับในนโยบายเชิงปฏิบัติการสาธารณะ 4) เพื่อพัฒนาแผนและนโยบายเชิงปฏิบัติการสาธารณะ ใช้การวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประชาชนผู้ที่อาศัยและตั้งครัวเรือนอยู่บริเวณพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก จังหวัดสระบุรี โดยกำหนดขอบเขตครอบคลุมอำเภอวังม่วง อำเภอแก่งคอย อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอเมือง และอำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรีและผู้มีบ้านติดตลิ่ง ไกลตลิ่ง กำหนดกลุ่มเป้าหมายโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงเป็นประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการป้องกันตลิ่งพังและได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรี การศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำ ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนในพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำ ได้แก่

ลักษณะทางประชากร อาชีพ รายได้ โครงสร้างพื้นฐาน ฯลฯ สถานการณ์และสภาพปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการป้องกันตลิ่งพังและได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรี ของประชากรกลุ่มเป้าหมายปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำไปสู่การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการป้องกันตลิ่งพังและได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรี จำนวน 5 มิติ ประกอบด้วย มิติพุทธสันติวิธี มิติการพัฒนาที่ยั่งยืน มิติการผลักดันและการเปลี่ยนแปลง มิติการจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงนิเวศ และมิติการมีส่วนร่วม และการบริหารจัดการและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรี ซึ่งชุมชนในพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำป่าสักมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการป้องกันตลิ่งพังและได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรี และสร้างความเชื่อมั่นต่อการดำรงชีวิตให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ; การมีส่วนร่วม; ปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำ

Abstract

The objectives of this research were 1) to examine the understanding of natural disasters among community leaders in order to support, restore, and rehabilitate the quality of life of individuals affected by land erosion along the Pa Sak River caused by flooding. 2) to strengthen the skills of community leaders in comprehending disaster prevention. 3) to examine the level of appropriateness and feasibility through the acceptance of public operational policies and 4) to develop plans and public operational policies. This is a Mixed Methods Research consisting of qualitative research and Quantitative Research population and sample used in this study. People who live and set up households in the area along the banks of the Pa Sak River. Saraburi Province The boundary is set to cover Wang Muang District, Kaeng Khoi, Chaloe Phra Kiat District, Mueang District, and Sao Hai District Saraburi Province and those whose houses are next to the riverbank and far from the riverbank, the target group was determined using the method of selecting people specifically to be people involved in public participation in preventing riverbank collapse and being affected by land problems along the banks of wild rivers and destroyed from flooding Saraburi Province Studying the general conditions of the riverbank area Basic economic and social information of communities in the riverbank areas, including demographic characteristics, occupations, income, infrastructure, etc. Situations and problems regarding public

participation in preventing river bank erosion and being affected by land problems along the banks. The Pa Sak River has been destroyed by flooding. Saraburi Province of the target population, factors related to leading to public participation in preventing bank erosion and being affected by the problem of land along the banks of the Pa Sak River collapsing from flooding. Saraburi Province has five dimensions, consisting of the Dimension of Buddhist Santiwitthi, the Sustainable development dimension, the Dimension of push and change, the Dimension of ecological and environmental management, and the participation dimension and management and strengthening the participation of the public sector affected by the problem of land destruction on the banks of the Pa Sak River due to flooding. Saraburi Province The communities along the banks of the Pa Sak River are involved in the public sector in preventing bank erosion and are affected by the problem of land along the banks of the Pa sak River collapsing from flooding. Saraburi Province and build confidence in sustainable living for the community.

Keywords: Management; Participation; Land Erosion Along the Banks

บทนำ

สืบเนื่องมาจากสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติที่มีแนวโน้มเกิดขึ้นบ่อยครั้งขึ้น และมีความรุนแรงมากขึ้น ทั้งอุทกภัย ภัยแล้ง แผ่นดินไหวและดินโคลนถล่ม ส่งผลกระทบต่อภาคการผลิต การพัฒนาอุตสาหกรรม และการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ รวมทั้งวิถีดำรงชีวิตของประชาชน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) ส่งผลกระทบซ้ำเติมต่อสถานการณ์ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความรุนแรงมากขึ้น อุณหภูมิของโลกเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดความแห้งแล้งเป็นระยะเวลายาวนาน เกิดฝนขาดช่วงและมีฤดูกาลเปลี่ยนไป ส่งผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของดิน ป่าไม้ เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์ กรณีที่เกิดโรคระบาดใหม่ เกิดความเสี่ยงต่อการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น ระบบนิเวศป่าไม้ ระบบนิเวศชายฝั่งริมแม่น้ำ พื้นที่ชุ่มน้ำ เกิดการกัดเซาะชายฝั่งริมแม่น้ำ การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพดังกล่าวข้างต้น จะส่งผลต่อความมั่นคงด้านอาหาร สุขภาพ พลังงาน และบั่นทอนขีดความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชน (Office of the Permanent Secretary, Saraburi Province, 2022) ดังเช่น ปัญหาการกัดเซาะของตลิ่งที่ก่อตัวซ้ำก่อให้เกิดความเสี่ยงมากขึ้นต่อการดำรงชีวิตของประชาชน ซึ่งการเผชิญกับการกัดเซาะริมฝั่งแม่น้ำถือเป็นหายนะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ถือครองที่ดินซึ่งต้องสูญเสียทรัพย์สิน อาชีพ และความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม เมื่อบุคคลและครัวเรือนของพวกเขาอาศัยอยู่ในสถานที่แม่จะมี

อันตรายจากการกัดเซาะของน้ำริมฝั่งแม่น้ำและสูญเสียโครงสร้างพื้นฐานในครัวเรือนที่อาจเกิดขึ้นได้ แต่ผู้คนในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำก็มักจะอาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันมากกว่าที่จะอพยพไปยังภูมิภาคหรือยังที่ห่างไกลออกไป (Kabir and Kamruzzaman, 2022)

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยได้กำหนดแนวนโยบาย ตลอดจนจัดทำแผนแม่บทที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำมาอย่างต่อเนื่อง ตามยุทธศาสตร์ที่ 3 บริหารจัดการทรัพยากรดินอย่างสมดุลและยั่งยืน ด้วยการฟื้นฟูปรับปรุงดินและอนุรักษ์ดินและน้ำ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ดินและน้ำที่ถูกต้อง และเกษตรกรสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดการลงทุนต่ำ จัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ และพัฒนาแหล่งน้ำ ให้มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และถูกต้องตามหลักวิชาการ ตลอดจนส่งเสริมมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำให้มีการนำไปใช้ประโยชน์อย่างแพร่หลาย เพื่อให้เกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตรที่มีความอุดมสมบูรณ์ สามารถใช้ประโยชน์จากการพัฒนาแหล่งน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน แต่เนื่องจากความสลับซับซ้อนของสภาพปัญหาที่แปรเปลี่ยนตลอดเวลา ทำให้นโยบายและแผนแม่บทที่เกี่ยวข้องกับน้ำไม่อาจครอบคลุมในทุกปัจจัยของปัญหาประกอบกับความไม่ชัดเจน (Department of Lands, 2022) อาทิเช่น

การสูญเสียดินที่เกิดจากการชะล้างพังทลายของดินพบกระจายอยู่ในทุกพื้นที่ของประเทศไทยทั้งในพื้นที่สูงที่เป็นป่าต้นน้ำ และพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้ชั้นดินบนซึ่งมีธาตุอาหารพืชและอินทรีย์วัตถุในดินอยู่ สูญเสียไปกับน้ำไหลบ่าหน้าดิน โครงสร้างของดินถูกทำลาย ความหลากหลายทางชีวภาพลดลง ความอุดมสมบูรณ์และความสามารถในการให้ผลผลิตของดินลดลงจนถึงระดับที่ไม่สามารถทำการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งมีการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เพื่อขยายพื้นที่การเกษตรโดยไม่มีการควบคุม การจัดการที่ดินที่ไม่เหมาะสมตามสภาพปัญหาของพื้นที่ การใช้ที่ดินโดยปราศจากการบำรุงรักษา ขาดการอนุรักษ์ดินและน้ำอย่างถูกหลักวิชาการยิ่งส่งผลต่อความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดินและที่ดินอย่างรวดเร็ว และส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้คุณภาพของบึงบารวมทั้งน้ำที่ติดต่อระบบนิเวศบริการที่เปลี่ยนแปลงไป (Adhikari and Hartemink, 2016) ซึ่งกระทบโดยตรงต่อปริมาณผลผลิตของเกษตรกรนำไปสู่ปัญหาทางสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร นอกจากนี้ ยังมีการสูญเสียของหน้าดินจากภัยธรรมชาติดินถล่มหรือโคลนถล่มที่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างชั้นดิน ทำลายระบบนิเวศและชุมชน ทำให้เกิดการสูญเสียทรัพย์สินของประชาชน ซึ่งควรมีการเตรียมการเฝ้าระวังและป้องกันจะช่วยลดความเสี่ยงและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับทั้งพื้นที่ป่าต้นน้ำ พื้นที่การเกษตร และพื้นที่ที่อยู่อาศัยของเกษตรกรผู้ประสบภัยได้

ดังนั้นจากสถานการณ์เปลี่ยนแปลงดังที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัย ได้เล็งเห็นความสำคัญของการช่วยเหลือกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรีจึงได้จัดทำโครงการวิจัยการบริหารจัดการและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบ

ปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรี ในการดูแลฟื้นฟูเยียวยาคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนดังกล่าวขึ้น เพื่อเสริมงานและเติมเต็ม ในการให้ความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจและการป้องกันภัยธรรมชาติในการดำรงชีวิตในระดับชุมชนหมู่บ้านและตำบลที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม เพื่อการดำเนินการจัดสวัสดิการสังคมให้ครอบคลุม อีกทั้งช่วยเหลือสังคมที่กำลังประสบกับปัญหาที่หลากหลายอยู่ในขณะนี้ ซึ่งจะเป็นการแบ่งเบาภาระทางสังคม และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

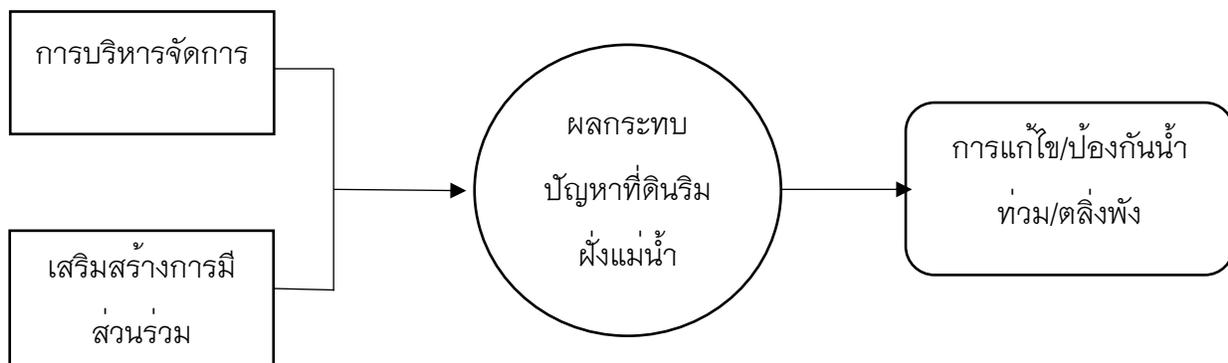
1. เพื่อศึกษาภัยธรรมชาติของแกนนำภาคประชาชนในการดูแลฟื้นฟูเยียวยาคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรี
2. เพื่อเสริมสร้างทักษะของแกนนำภาคประชาชนให้มีความเข้าใจถึงการป้องกัน การดำรงชีวิต และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก จังหวัดสระบุรี
3. เพื่อทดสอบระดับความเหมาะสม ความเป็นไปได้ด้วยการยอมรับในนโยบายเชิงปฏิบัติการสาธารณะเพื่อ การจัดการป้องกันที่ดินริมฝั่งแม่น้ำพังทลายอย่างมีส่วนร่วมจังหวัดสระบุรี
4. เพื่อพัฒนาแผนและนโยบายเชิงปฏิบัติการสาธารณะเพื่อ การจัดการป้องกันที่ดินริมฝั่งน้ำพังทลายอย่างมีส่วนร่วม (สร้างเครือข่ายและจัดเวทีสาธารณะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างแกนนำเครือข่ายประชาชนในการจัดทำแผนเผชิญเหตุสำหรับป้องกันการพังของตลิ่ง (Incident Action Plan) และการแก้ไขปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม) จังหวัดสระบุรี

การทบทวนวรรณกรรม

แม่น้ำป่าสักเป็นแม่น้ำสายหลัก มีต้นน้ำอยู่บริเวณเทือกเขาตอนบนในเขตจังหวัดเลย ไหลจากทิศเหนือลงสู่ทางใต้ โดยไหลผ่านพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ และลพบุรี ลงสู่เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์และไหลผ่านจังหวัดสระบุรีสู่เขื่อนทดน้ำพระราม 6 และไหลบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (Hydro-Informatics Institute, 2012) ซึ่งจังหวัดสระบุรี ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักมีพื้นที่ประมาณร้อยละ 70 ของพื้นที่จังหวัด โดยจะอยู่บริเวณทิศเหนือของจังหวัด แม่น้ำป่าสัก ไหลผ่านจังหวัดสระบุรี เข้าสู่เขตจังหวัดที่อำเภอชัยบาดาล แล้วไหลลงอ่างเก็บน้ำเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ หลังจากนั้นเข้าสู่จังหวัดสระบุรีผ่านอำเภอดำรงวิทยารมย์ อำเภอแก่งคอย อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอเมือง และอำเภอเสาไห้ ก่อนไปบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา รวมความยาวที่ไหลผ่านจังหวัดสระบุรีประมาณ 79 กิโลเมตร (กรมชลประทาน, 2561) ในพื้นที่ที่มีความลาดชันสูงของจังหวัดสระบุรี ลพบุรี และชัยนาท (Royal Irrigation

Department, 2018) ซึ่งจากการลงพื้นที่สำรวจชุมชนครัวเรือนที่อยู่อาศัยริมฝั่งแม่น้ำป่าสักของอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี พบว่าบริเวณตลิ่งแม่น้ำป่าสักเมื่อปีที่ผ่านมาทำให้กู่ภูพระ วัด บ้านกรอก บ้านเรือนประชาชนพังทลายในพื้นที่ ดังนั้น การทราบถึงสถานภาพของพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดการชะล้างพังทลายของดินในประเทศไทยเป็นกุญแจสำคัญเพื่อนำไปสู่การควบคุม การป้องกันและฟื้นฟูพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการเกิดสถานการณ์การชะล้างพังทลายของดินและดินถล่มตั้งแต่พื้นที่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ เพื่อให้เกิดการพัฒนาการเกษตรของประเทศอย่างยั่งยืนมีประสิทธิภาพ สมดุล นำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตสร้างความมั่นคงทางอาหารและบรรลุตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยลดความอดอยากหิวโหย สุขภาพที่ดี ความเป็นอยู่ที่ดี และการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสมของมวลมนุษยชาติ (Department of Land Development, 2020)

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากร ประชากรในการวิจัยคือ ประชาชนผู้ที่อาศัยและตั้งครัวเรือนอยู่บริเวณพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก จังหวัดสระบุรี โดยกำหนดขอบเขตครอบคลุมอำเภอวังม่วง อำเภอแก่งคอย อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอเมือง และอำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี จำนวน 637,681 คน (Office of the Permanent Secretary, Saraburi Province, 2022)

2. กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ ประชาชนผู้ที่อาศัยและตั้งครัวเรือนอยู่บริเวณพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก จังหวัดสระบุรี โดยกำหนดขอบเขตครอบคลุมอำเภอวังม่วง อำเภอแก่งคอย อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอเมือง และอำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี จำนวน 400 คน

การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง กำหนดขนาดโดยใช้วิธีการเปิดตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของ เครจซี และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970) ที่ประชากรจำนวน 637,681 คน ระดับความเชื่อมั่นในการสุ่ม 95% ได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 384 คน ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดตัวอย่างในการศึกษาจำนวน 400 คน ทำการสุ่มตัวอย่าง (Random sampling) จากประชากร

3. ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ กำหนดกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงเป็นประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการป้องกันตลิ่งพังและได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรี ประกอบด้วย สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ข้าราชการ ผู้นำท้องถิ่น และตัวแทนภาคประชาชน จำนวน 25 คน โดยมีหลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือก คือ 1) เป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน และอาสาสมัครหมู่บ้าน 2) เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณชุมชนริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก จังหวัดสระบุรี 3) เป็นผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งเป็นคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ การสนับสนุน การพัฒนา การติดตาม และประเมินผลการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการป้องกันตลิ่งพังและได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สำหรับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ที่เป็นประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการป้องกันตลิ่งพังและได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรี จำนวน 25 คน ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) (Wanida & colleagues, 2017) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลสำหรับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ที่เป็นประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการป้องกันตลิ่งพังและได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรีประกอบด้วย สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ข้าราชการ ผู้นำท้องถิ่น และตัวแทนภาคประชาชน ที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 12-20 คน

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 Research (R1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สภาพทั่วไปของการสื่อสารของกลุ่มตัวอย่าง โดยการลงพื้นที่ การศึกษาเอกสาร พร้อมกับแบบสอบถาม โดยขั้นตอนนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจเพื่อเสริมสร้างพัฒนาศักยภาพความเข้าใจภัยธรรมชาติของแกนนำภาคประชาชนในการดูแล พื้นที่เฝ้าระวังคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรี จำนวน 400 คน โดยขั้นตอนนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ศึกษาถึงคุณสมบัติ ลักษณะ วิธีการ และปัจจัยความสำเร็จเพื่อเสริมสร้างทักษะพัฒนาแกนนำภาคประชาชนให้มีความเข้าใจ

ถึงการป้องกัน การดำรงชีวิตและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก จังหวัดสระบุรี โดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ขั้นตอนที่ 2 Development (D1) วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจในขั้นตอนที่ 1 (R1) และจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องนำมาสร้างการบริหารจัดการและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรี โดย

2.1 พิจารณาความเหมาะสมของการบริหารจัดการและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรี โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

2.2 พิจารณาปรับปรุงการบริหารจัดการและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรี ที่ได้จากขั้นที่ 2.1 ก่อนนำไปทดลองใช้

ขั้นตอนที่ 3 Research (R2) นำการบริหารจัดการและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรี โดยนำผลที่ได้จาก D1 มาดำเนินการทดลองใช้แล้วทำการติดตามผลเพื่อพัฒนานโยบายเชิงปฏิบัติการสาธารณะเพื่อ การจัดการป้องกันที่ดินริมฝั่งน้ำพังทลายอย่างมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 4 Development (D2) ประเมินผลและปรับปรุงการบริหารจัดการและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรี เพื่อทดสอบระดับความเหมาะสม ความเป็นไปได้ด้วยการยอมรับนโยบายเชิงปฏิบัติการสาธารณะเพื่อ การจัดการป้องกันที่ดินริมฝั่งน้ำพังทลายอย่างมีส่วนร่วมจังหวัดสระบุรี ในขั้นตอนนี้ เป็นการประเมินผลการใช้รูปแบบการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารของกลุ่มตัวอย่างและสรุปผลการนำการบริหารจัดการและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรี โดย

4.1 ประเมินผลโดยใช้แบบสอบถามจากผู้เกี่ยวข้องกับการใช้การบริหารจัดการและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรี

4.2 ศึกษาแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรี

โดยจัดสนทนากลุ่มร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ ตัวแทนจากชุมชนและผู้เกี่ยวข้องและกำหนดข้อเสนอแนะต่อการพัฒนารูปแบบในลำดับต่อไป

ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1) ข้อมูลทั่วไป การบริหารจัดการและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรี มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 400 คน มีรายละเอียดดังนี้ ข้อมูลทั่วไปสำหรับการบริหารจัดการและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรี มีผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 400 คน ส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่อาศัยด้วยกันในปัจจุบัน จำนวนไม่เกิน 2 คน จำนวน 145 คน คิดเป็นร้อยละ 36.25 รองลงมามีจำนวนสมาชิก 3-5 คน จำนวน 134 คน คิดเป็นร้อยละ 33.50 และ 6 คนขึ้นไป จำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 30.25 โดยส่วนใหญ่ประชาชนใช้ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ เป็นเวลา 11 – 15 ปี จำนวน 186 คน คิดเป็นร้อยละ 46.5 รองลงมามีเวลา 16 ปีขึ้นไป จำนวน 149 คน คิดเป็นร้อยละ 37.25 และ 6 – 10 ปี จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 16.25 ซึ่งสถานภาพในครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครอบครัว จำนวน 240 คน คิดเป็นร้อยละ 60 และสมาชิกในครอบครัว 160 คน คิดเป็นร้อยละ 40 ซึ่งระดับการศึกษาสูงสุดของสมาชิกในครัวเรือน ส่วนใหญ่ระดับมัธยมศึกษา จำนวน 203 คน คิดเป็นร้อยละ 50.75 รองลงมา ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษา จำนวน 145 คน คิดเป็นร้อยละ 36.25 รองลงมา ระดับอาชีวศึกษา จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 9.75 รองลงมา ระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 3.25 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร จำนวน 185 คน คิดเป็นร้อยละ 46.25 รองลงมา รับจ้าง จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 16.75 รองลงมา เลี้ยงสัตว์ จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 13.50 รองลงมา เจ้าของธุรกิจ จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 9.75 รองลงมา ประมง จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 7.00 รองลงมา และรับราชการ จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 6.75 โดยส่วนใหญ่ ไม่มีอาชีพรอง จำนวน 184 คน คิดเป็นร้อยละ 46.00 รองลงมา รับจ้าง จำนวน 160 คน คิดเป็นร้อยละ 40.00 รองลงมา เกษตร จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 6.50 รองลงมา เลี้ยงสัตว์ จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 4.00 และประมง จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 3.50 โดยมีสถานะบ้านพักอาศัย ส่วนใหญ่เป็นของตนเอง/สมาชิกในครอบครัว จำนวน 322 คน คิดเป็นร้อยละ 80.50 และเช่าผู้อื่น จำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 19.50 ซึ่งมีสถานะที่ดินทำกิน เป็นของตนเอง/สมาชิกในครอบครัว จำนวน 347 คน คิดเป็นร้อยละ 86.75 และเป็นเช่าผู้อื่น จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 13.25 ตามลำดับ

ภาพรวมการวิเคราะห์ข้อมูลทุกมิติสำหรับการบริหารจัดการและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรี จากผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 400 คน

ตารางที่ 1 ภาพรวมการวิเคราะห์ข้อมูลทุกมิติ

ด้านมิติ	ค่าคะแนน	ระดับ
ด้านมิติคุณภาพชีวิต	3.80	ดี
ด้านมิติความเสมอภาค	3.64	ดี
ด้านมิติการมีส่วนร่วม	4.02	ดี
ด้านมิติการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	2.88	ปานกลาง
ด้านมิติการจัดการความเสี่ยง	3.12	ปานกลาง
ภาพรวมทุกด้าน	3.49	ดี

จากตารางที่ 1 ภาพรวมการวิเคราะห์ข้อมูลทุกมิติ โดยภาพรวมทุกด้าน พบว่า มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.49 ซึ่งอยู่ในระดับดี ด้านที่ได้รับคะแนนสูงสุด คือ ด้านมิติการมีส่วนร่วม ค่าคะแนน 4.02 อยู่ในระดับดี รองลงมา ด้านมิติคุณภาพชีวิต ค่าคะแนน 3.80 อยู่ในระดับดี รองลงมา ด้านมิติความเสมอภาค ค่าคะแนน 3.64 อยู่ในระดับดี รองลงมา ด้านมิติการจัดการความเสี่ยง ค่าคะแนน 3.12 อยู่ในระดับปานกลาง และด้านมิติการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ค่าคะแนน 2.88 อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

ส่วนที่ 2) มิติคุณภาพชีวิต เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลด้านมิติคุณภาพชีวิต จากผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 400 คน เพื่อนำมาวิเคราะห์ได้ดังนี้

ตารางที่ 2 ข้อมูลด้านมิติคุณภาพชีวิต

หัวข้อ	ตัวชี้วัด	ค่าคะแนน	ระดับ
1.1 คุณภาพในการดำรงชีวิต	1.1.1 ความมั่นใจในการดำรงชีวิตในพื้นที่ต่อภาวะน้ำท่วมน้ำแล้งเมื่อเทียบกับก่อนจะมีโครงการฯ แห่งนี้	4.03	ดี
	1.1.2 ได้ประกอบอาชีพที่ยังมีเวลาเข้าร่วมในวิถีวัฒนธรรมและพิธีทางศาสนาของท้องถิ่นได้	4.00	ดี
	1.1.3 มีวิถีชีวิตประจำวันที่ยังแบ่งปันเวลามาเตรียมอาหารทานเองในครอบครัวได้	4.41	ดีมาก
	1.1.4 ดำเนินชีวิตที่จัดสรรเวลาทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัวและผู้มาเยี่ยมเยือนได้	4.04	ดี

หัวข้อ	ตัวชี้วัด	ค่าคะแนน	ระดับ
	1.1.5 รายได้สุทธิของครอบครัวเมื่อเทียบกับก่อนจะมีโครงการฯ	3.97	ดี
1.2 ความปลอดภัยในการดำรงชีวิต	1.2.1 ในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา ครอบครัวของท่านเคยประสบเหตุอาชญากรรมในบริเวณพื้นที่อยู่อาศัยอันก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน	3.47	ดี
	1.2.2 สถานการณ์ปัญหาสุขภาพเสพติดในพื้นที่ชุมชนของท่านอยู่ในระดับใด	2.66	ปานกลาง
ภาพรวมตามมิติคุณภาพชีวิต		3.80	ดี

ตารางที่ 2 ข้อมูลด้านมิติคุณภาพชีวิต จากผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 400 คน เพื่อนำมาวิเคราะห์ได้ ภาพรวมด้านมิติคุณภาพชีวิต พบว่า มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.80 ซึ่งอยู่ในระดับดี โดยหัวข้อที่ 1.1 คุณภาพในการดำรงชีวิต ข้อที่ได้รับความคะแนนสูงสุด คือ ดัชนีชี้วัด 1.1.3 มีวิถีชีวิตประจำวันที่ยังแบ่งปันเวลามาเตรียมอาหารทานเองในครอบครัวได้ ค่าคะแนน 4.41 อยู่ในระดับดีมาก รองลงมา ดัชนีชี้วัด 1.1.4 ดำเนินชีวิตที่จัดสรรเวลาทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัวและผู้มาเยี่ยมเยียนได้ ค่าคะแนน 4.04 อยู่ในระดับดี รองลงมา ดัชนีชี้วัด 1.1.1 ความมั่นใจในการดำรงชีวิตในพื้นที่ต่อภาวะน้ำท่วมน้ำแล้งเมื่อเทียบกับก่อนจะมีโครงการฯ แห่งนี้ ค่าคะแนน 4.03 อยู่ในระดับดี และข้อที่ได้คะแนนน้อยที่สุด คือ ดัชนีชี้วัด 1.1.5 รายได้สุทธิของครอบครัวเมื่อเทียบกับก่อนจะมีโครงการฯ ค่าคะแนน 3.97 อยู่ในระดับดี ส่วนหัวข้อที่ 1.2 ความปลอดภัยในการดำรงชีวิต ข้อที่ได้รับความคะแนนสูงสุด คือ ดัชนีชี้วัด 1.2.1 ในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา ครอบครัวของท่านเคยประสบเหตุอาชญากรรมในบริเวณพื้นที่ อยู่อาศัยอันก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน ค่าคะแนน 3.47 อยู่ในระดับดี และ ดัชนีชี้วัด 1.2.2 สถานการณ์ปัญหาสุขภาพเสพติดในพื้นที่ชุมชนของท่านอยู่ในระดับใด ค่าคะแนน 2.66 อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

ส่วนที่ 3) มิติความเสมอภาค เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลด้านมิติความเสมอภาค จากผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 400 คน เพื่อนำมาวิเคราะห์ได้ดังนี้

ตารางที่ 3 ข้อมูลด้านมิติความเสมอภาค

หัวข้อ	ตัวชี้วัด	ค่าคะแนน	ระดับ
2.1 สิทธิและความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรน้ำ	2.1.1 ได้รับน้ำสะอาดเพื่อการบริโภค (การต้ม ปรุงอาหาร) อย่างเพียงพอ	3.94	ดี
	2.1.2 ได้รับน้ำสะอาดเพื่อการอุปโภค (ใช้ ชัก ล้าง อาบ ฯลฯ) อย่างเพียงพอเพื่อการชำระล้างอย่างถูกสุขอนามัย	3.76	ดี
	2.1.3 ได้รับการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรหรือการประกอบอาชีพอื่นอย่างเพียงพอ	3.64	ดี
2.2 การเลือกปฏิบัติ (Discrimination) ในการเข้าถึงทรัพยากรน้ำในพื้นที่	2.2.1 เคยมีการไปแจ้งหรือร้องเรียน การถูกเลือกปฏิบัติ ในการได้รับน้ำดื่ม กิน ใช้ ชัก ล้าง หรือน้ำใช้ในการเกษตรหรือการประกอบอาชีพ หรือไม่	3.20	ปานกลาง
ภาพรวมด้านมิติความเสมอภาค		3.64	ดี

ตารางที่ 3 ข้อมูลด้านมิติความเสมอภาค จากผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 400 คน เพื่อนำมาวิเคราะห์ได้ ภาพรวมด้านมิติความเสมอภาค พบว่า มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.64 ซึ่งอยู่ในระดับดี โดยหัวข้อที่ 2.1 สิทธิและความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรน้ำ ข้อที่ได้รับคะแนนสูงสุด คือ ดัชนีชี้วัด 2.1.1 ได้รับน้ำสะอาดเพื่อการบริโภค (การต้ม ปรุงอาหาร) อย่างเพียงพอ ค่าคะแนน 3.94 อยู่ในระดับดี รองลงมา ดัชนีชี้วัด 2.1.2 ได้รับน้ำสะอาดเพื่อการอุปโภค (ใช้ ชัก ล้าง อาบ ฯลฯ) อย่างเพียงพอเพื่อการชำระล้างอย่างถูกสุขอนามัย ค่าคะแนน 3.76 อยู่ในระดับดี และ ดัชนีชี้วัด 2.1.3 ได้รับการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรหรือการประกอบอาชีพอื่นอย่างเพียงพอ ค่าคะแนน 3.64 อยู่ในระดับดี ส่วนหัวข้อที่ 2.2 การเลือกปฏิบัติ (Discrimination) ในการเข้าถึงทรัพยากรน้ำในพื้นที่ สำหรับดัชนีชี้วัด 2.2.1 เคยมีการไปแจ้งหรือร้องเรียน การถูกเลือกปฏิบัติ ในการได้รับน้ำดื่ม กิน ใช้ ชัก ล้าง หรือน้ำใช้ในการเกษตรหรือการประกอบอาชีพหรือไม่ ค่าคะแนน 3.20 อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

ส่วนที่ 4) มติการมีส่วนร่วม เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลด้านมิติการมีส่วนร่วม จากผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 400 คน เพื่อนำมาวิเคราะห์ได้ดังนี้

ตารางที่ 4 ข้อมูลด้านมิติการมีส่วนร่วม

หัวข้อ	ตัวชี้วัด	ค่าคะแนน	ระดับ
3.1 การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Engagement)	3.1.1 ท่านได้มีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็นในการตัดสินใจการสร้างโครงการฯ ในพื้นที่หรือไม่	3.91	ดี
	3.1.2 ท่านได้มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรน้ำจากโครงการฯ หรือไม่	4.07	ดี
	3.1.3 ท่านได้มีส่วนร่วมในการในการดำเนินงานในการจัดการหรือพัฒนาทรัพยากรน้ำ ในพื้นที่หรือไม่ เช่น การ เป็นสมาชิก กลุ่มผู้ใช้น้ำ การบำรุงรักษาอาคารชลประทาน การให้ข้อมูล การประสานงาน เป็นต้น	4.03	ดี
	3.1.4 ท่านได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลหรือให้ความคิดเห็นในการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่หรือไม่	4.00	ดี
	3.1.5 ท่านคิดว่าช่องทางในการเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรน้ำมีความเหมาะสมแล้วหรือไม่	4.10	ดี
ภาพรวมด้านมิติการมีส่วนร่วม		4.02	ดี

ตารางที่ 4 ข้อมูลด้านมิติการมีส่วนร่วม จากผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 400 คน เพื่อนำมาวิเคราะห์ได้ ภาพรวมด้านมิติความเสมอภาค พบว่า มีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.02 ซึ่งอยู่ในระดับดี โดยหัวข้อที่ 3.1 การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Engagement) ข้อที่ได้รับคะแนนสูงสุด คือ ดัชนีชี้วัด 3.1.5 ท่านคิดว่าช่องทางในการเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรน้ำมีความเหมาะสมแล้วหรือไม่ ค่าคะแนน 4.10 อยู่ในระดับดี รองลงมา ดัชนีชี้วัด 3.1.2 ท่านได้มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรน้ำจากโครงการฯ หรือไม่ ค่าคะแนน 4.07 อยู่ในระดับดี รองลงมา ดัชนีชี้วัด 3.1.3 ท่านได้มีส่วนร่วมในการในการดำเนินงานในการจัดการหรือพัฒนาทรัพยากรน้ำ ในพื้นที่หรือไม่ เช่น การ เป็นสมาชิก กลุ่มผู้ใช้น้ำ การบำรุงรักษาอาคารชลประทาน การให้ข้อมูล การประสานงาน เป็นต้น ค่าคะแนน 4.03 อยู่ในระดับดี และข้อที่ได้คะแนนน้อยที่สุด คือ ดัชนีชี้วัด 3.1.1 ท่านได้มีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็นในการตัดสินใจการสร้างโครงการฯ ในพื้นที่หรือไม่ ค่าคะแนน 3.91 อยู่ในระดับดี ตามลำดับ

ส่วนที่ 5) มิติการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลด้านมิติการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จากผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 400 คน เพื่อนำมาวิเคราะห์ได้ดังนี้

ตารางที่ 5 ข้อมูลด้านมิติการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

หัวข้อ	ตัวชี้วัด	ค่าคะแนน	ระดับ
4.1 แนวปฏิบัติในการอนุรักษ์การใช้ทรัพยากรน้ำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (Water Conservation Practices)	4.1.1 ท่านมีการปรับเปลี่ยนการใช้น้ำเพื่อการอุปโภค	2.99	ปานกลาง
	อาบ ชัก ล้างให้มีประสิทธิภาพสูงสุด หรือไม่ เช่น ชุดบ่อน้ำ มีตุ่มรองน้ำฝน มีการหมุนเวียนน้ำใช้แล้วไปใช้ใหม่ การใช้ฝักบัวอาบน้ำ ฯลฯ		
	4.1.2 ท่านมีการปรับเปลี่ยนการใช้น้ำเพื่อการเกษตรหรือประกอบอาชีพให้มีประสิทธิภาพสูงสุดหรือไม่ เช่น มีวิธีการใช้น้ำอย่างประหยัด การหมุนเวียนน้ำกลับมาใช้ การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ การชลประทานแบบหยด แบบฉีดฝอย การทำนาขั้นบันได ฯลฯ เป็นต้น	2.77	ปานกลาง
ภาพรวมด้านมิติการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ		2.88	ปานกลาง

ตารางที่ 5 ข้อมูลด้านมิติการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จากผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 400 คน เพื่อนำมาวิเคราะห์ได้ ภาพรวมด้านมิติการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า มีค่าคะแนนเฉลี่ย 2.88 ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง โดยหัวข้อที่ 4.1 แนวปฏิบัติในการอนุรักษ์การใช้ทรัพยากรน้ำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (Water Conservation Practices) ข้อที่ได้รับความนิยมสูงสุด คือ ดัชนีชี้วัด 4.1.1 ท่านมีการปรับเปลี่ยนการใช้น้ำเพื่อการอุปโภค อาบ ชัก ล้างให้มีประสิทธิภาพสูงสุด หรือไม่ เช่น ชุดบ่อน้ำ มีตุ่มรองน้ำฝน มีการหมุนเวียนน้ำใช้แล้วไปใช้ใหม่ การใช้ฝักบัวอาบน้ำ ฯลฯ ค่าคะแนน 2.99 อยู่ในระดับปานกลาง และ ดัชนีชี้วัด 4.1.2 ท่านมีการปรับเปลี่ยนการใช้น้ำเพื่อการเกษตรหรือประกอบอาชีพให้มีประสิทธิภาพสูงสุดหรือไม่ เช่น มีวิธีการใช้น้ำอย่างประหยัด การหมุนเวียนน้ำกลับมาใช้ การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ การชลประทานแบบหยด แบบฉีดฝอย การทำนาขั้นบันได ฯลฯ เป็นต้น ค่าคะแนน 2.77 อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

ส่วนที่ 6) มิติการจัดการความเสี่ยง เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลด้านมิติการจัดการความเสี่ยง จากผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 400 คน เพื่อนำมาวิเคราะห์ได้ดังนี้

ตารางที่ 6 ข้อมูลด้านมิติการจัดการความเสี่ยง

หัวข้อ	ตัวชี้วัด	ค่าคะแนน	ระดับ
5.1 การจัดการความเสี่ยงที่อาจเกิดจากสภาพสิ่งแวดล้อม/เศรษฐกิจ/เหตุฉุกเฉิน	5.1.1 ท่านมีการวางแผนจัดการเพื่อลดความเสี่ยง ผลกระทบ กรณีขาดแคลนน้ำ ในพื้นที่อื่น อาจเกิดจากสภาพความแห้งแล้ง หรือจากปัญหาคุณภาพน้ำ หรือไม่ เช่น ขุดสระเก็บน้ำไว้ใช้หน้าแล้ง บ่อบาดาล บ่อน้ำตื้น	3.60	ดี
	5.1.2 ท่านมีการวางแผนจัดการเพื่อลดความเสี่ยงผลกระทบ กรณีน้ำท่วมในพื้นที่อื่น อาจเกิดจากภัยธรรมชาติหรือไม่ เช่น ขุดร่องน้ำชักน้ำ	2.62	ปานกลาง
5.2 การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการสร้างภูมิคุ้มกันในครัวเรือน	5.2.1 การออมในครัวเรือนของท่านอยู่ในระดับใด	3.13	ปานกลาง
ภาพรวมด้านมิติการจัดการความเสี่ยง		3.12	ปานกลาง

ตารางที่ 6 ข้อมูลด้านมิติการจัดการความเสี่ยง จากผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 400 คน เพื่อนำมาวิเคราะห์ได้ ภาพรวมด้านมิติการจัดการความเสี่ยง พบว่า มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.12 ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง โดยหัวข้อที่ 5.1 การจัดการความเสี่ยงที่อาจเกิดจากสภาพสิ่งแวดล้อม/เศรษฐกิจ/เหตุฉุกเฉิน ข้อที่ได้รับคะแนนสูงสุด คือ ดัชนีชี้วัด 5.1.1 ท่านมีการวางแผนจัดการเพื่อลดความเสี่ยง ผลกระทบ กรณีขาดแคลนน้ำ ในพื้นที่อื่น อาจเกิดจากสภาพความแห้งแล้ง หรือจากปัญหาคุณภาพน้ำ หรือไม่ เช่น ขุดสระเก็บน้ำไว้ใช้หน้าแล้ง บ่อบาดาล บ่อน้ำตื้น ค่าคะแนน 3.60 อยู่ในระดับดี และดัชนีชี้วัด 5.1.2 ท่านมีการวางแผนจัดการเพื่อลดความเสี่ยงผลกระทบ กรณีน้ำท่วมในพื้นที่อื่น อาจเกิดจากภัยธรรมชาติหรือไม่ เช่น ขุดร่องน้ำชักน้ำ ค่าคะแนน 2.62 อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนหัวข้อที่ 5.2 การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการสร้างภูมิคุ้มกันในครัวเรือน โดยดัชนีชี้วัด 5.2.1 การออมในครัวเรือนของท่านอยู่ในระดับใด ค่าคะแนน 3.13 อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

แม่น้ำป่าสักเป็นแม่น้ำสายหลัก มีต้นน้ำอยู่บริเวณเทือกเขาตอนบนในเขตจังหวัดเลย ไหลจากทิศเหนือลงสู่ทางใต้ โดยไหลผ่านพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ และลพบุรี ลงสู่เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์และไหลผ่านจังหวัดสระบุรีสู่เขื่อนทดน้ำพระราม 6 และไหลบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (Hydro-Informatics Institute, 2012) ซึ่งจังหวัดสระบุรี ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก มีพื้นที่ประมาณร้อยละ 70 ของพื้นที่จังหวัด โดยจะอยู่บริเวณทิศเหนือของจังหวัด แม่น้ำป่าสัก ไหลผ่านจังหวัดสระบุรี เข้าสู่เขตจังหวัดที่อำเภอชัยบาดาล แล้วไหลลงอ่างเก็บน้ำเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ หลังจากนั้นเข้าสู่จังหวัดสระบุรีผ่านอำเภอดงรัก อำเภอแก่งคอย อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอเมือง และอำเภอเสนาให้ กอนไปบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา รวมความยาวที่ไหลผ่านจังหวัดสระบุรีประมาณ 79 กิโลเมตร (Royal Irrigation Department, 2018) ในพื้นที่ที่มีความลาดชันสูงของจังหวัดสระบุรี ลพบุรี และชัยนาท (Department of Land Development, 2020) ซึ่งจากการลงพื้นที่สำรวจชุมชนครัวเรือนที่อยู่อาศัยริมฝั่งแม่น้ำป่าสักของอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี พบว่าบริเวณตลิ่งแม่น้ำป่าสักเมื่อปีที่ผ่านมามีปัญหาการกัดเซาะตลิ่ง บ้านกรอก บ้านเรือนประชาชนพลัดหายในพื้นที่ ดังนั้น การทราบถึงสถานภาพของพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดการชะล้างพังทลายของดินในประเทศไทยเป็นกุญแจสำคัญเพื่อนำไปสู่การควบคุม การป้องกันและฟื้นฟูพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการเกิดสถานการณ์การชะล้างพังทลายของดินและดินถล่ม ตั้งแต่พื้นที่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ เพื่อให้เกิดการพัฒนาการเกษตรของประเทศอย่างยั่งยืนมีประสิทธิภาพ สมดุล นำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตสร้างความมั่นคงทางอาหารและบรรลุตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยลดความอดอยากหิวโหย สุขภาพที่ดี ความเป็นอยู่ที่ดี และการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสมของมวลมนุษยชาติ (Department of Land Development, 2020) โดยผลการวิจัยเชิงปริมาณ ภาพรวมการวิเคราะห์ข้อมูลทุกมิติ โดยภาพรวมทุกด้าน พบว่า มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.49 ซึ่งอยู่ในระดับที่ดี ด้านที่ได้รับคะแนนสูงสุด คือ ด้านมิติการมีส่วนร่วม ค่าคะแนน 4.02 อยู่ในระดับดี รองลงมา ด้านมิติคุณภาพชีวิต ค่าคะแนน 3.80 อยู่ในระดับดี รองลงมา ด้านมิติความเสมอภาค ค่าคะแนน 3.64 อยู่ในระดับดี รองลงมา ด้านมิติการจัดการความเสี่ยง ค่าคะแนน 3.12 อยู่ในระดับปานกลาง และด้านมิติการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ค่าคะแนน 2.88 อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ โดยสอดคล้องกับ Mahannaphakul (2017) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการพื้นที่ชายตลิ่งแม่น้ำปิงโดยชุมชนพ่่าฮ่าม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการการใช้ประโยชน์พื้นที่ชายตลิ่งแม่น้ำปิง การจัดการพื้นที่ชายตลิ่งแม่น้ำปิง และหาแนวทางการจัดการพื้นที่ชายตลิ่งแม่น้ำปิงในอนาคตโดยชุมชนพ่่าฮ่าม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ และกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์พื้นที่ชายตลิ่ง ผลการวิจัยพบว่า พัฒนาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชายตลิ่งแม่น้ำปิง มีการเปลี่ยนแปลงจากธรรมชาติและ

การกระทำของมนุษย์ การจัดการพื้นที่ชายตลิ่งแม่น้ำปิง มีการใช้บทบาทของเทศบาล ผู้นำชุมชน นายอำเภอ หลักการต่อสู้ทางกฎหมาย การเจรจาต่อรอง การปลูกต้นไม้ การจัดพิธีสืบชะตาแม่น้ำปิง และการบูรณาการกิจกรรมแผนงานร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ แนวทางการจัดการพื้นที่ชายตลิ่งแม่น้ำปิงในอนาคตโดยชุมชนฟ้าฮ่าม ได้แก่ การสร้างความตระหนักและจิตสำนึกต่อแม่น้ำให้ประชาชนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการอนุรักษ์และพัฒนาแม่น้ำ เช่นเดียวกับ การศึกษาของ Phookamchai (2019) ได้ศึกษาเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนริมน้ำเพื่อบรรเทาผลกระทบจากโครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่ปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีพื้นที่ศึกษาประกอบด้วยพื้นที่ริมน้ำในอำเภอปากเกร็ด นนทบุรี ซึ่งโครงการใกล้จะแล้วเสร็จแต่มีบางส่วนพังทลายลงมาสร้างความเสียหายแก่ชุมชนโดยรอบ ผลการศึกษาพบ ผลเสียหลายประการ ผลกระทบแบ่งออกเป็นทัศนคติทางร่างกายและอารมณ์ ตัวอย่าง เช่น การทำนบกั้นแม่น้ำได้เปลี่ยนวิถีชีวิตของผู้อาศัยอยู่บริเวณริมน้ำ การมีส่วนร่วมไม่เกิดขึ้นเท่าที่ควร จึงตั้งคำถามถึงผลกระทบจากการดำเนินการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ การศึกษาเน้นการสัมภาษณ์เชิงลึกกับชุมชน ได้แก่ 1) ผู้ได้รับความเสียหายจากการพังทลาย 2) ผู้ที่อยู่รอบเขื่อนแต่ไม่ได้รับความเสียหายจากการพังทลาย และ 3) สมาชิกชุมชนที่อาศัยอยู่ใกล้กับชุมชนที่ตลิ่งพัง ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบโดยไม่ได้เตรียมการ ในส่วนของการลดผลกระทบทางลบจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการลงพื้นที่สำรวจและสัมภาษณ์ งานวิจัยนี้ เสนอว่า ผลของโครงการที่ชุมชนไม่มีส่วนร่วมเท่าที่ควร

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยได้กำหนดแนวนโยบาย ตลอดจนจัดทำแผนแม่บทที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำมาอย่างต่อเนื่อง ตามยุทธศาสตร์ที่ 3 บริหารจัดการทรัพยากรดินอย่างสมดุลและยั่งยืน ด้วยการฟื้นฟูปรับปรุงดินและอนุรักษ์ดินและน้ำ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ดินและน้ำที่ถูกต้อง และเกษตรกรสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดการลงทุนต่ำ จัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ และพัฒนาแหล่งน้ำให้มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และถูกต้องตามหลักวิชาการ ตลอดจนส่งเสริมมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำให้มีการนำไปใช้ประโยชน์อย่างแพร่หลาย เพื่อให้เกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตรที่มีความอุดมสมบูรณ์สามารถใช้ประโยชน์จากการพัฒนาแหล่งน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน แต่เนื่องจากความสลับซับซ้อนของสภาพปัญหาที่แปรเปลี่ยนตลอดเวลา ทำให้นโยบายและแผนแม่บทที่เกี่ยวข้องกับน้ำไม่อาจครอบคลุมในทุกปัจจัยของปัญหาประกอบกับความไม่ชัดเจน โดยผลการสัมภาษณ์เชิงลึก สรุปเป็นรายละเอียด ดังนี้ การบริหารจัดการน้ำ การกระทำของมนุษย์ การจัดการสิ่งแวดล้อม การกัดเซาะตลิ่งของลำน้ำ การบริหารจัดการภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยสอดคล้องกับ Jaitia et al. (2019) ได้ศึกษาเรื่องศักยภาพชุมชนและปัจจัยพยากรณ์การใช้ประโยชน์แม่น้ำของประชาชนลุ่มน้ำลี้ จังหวัดลำพูนกลุ่มตัวอย่าง คือประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำลี้ จังหวัดลำพูน จำนวน 323 ครัวเรือน และผู้มีส่วนได้เสีย จำนวน 18 คน รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

และการสัมมนาเชิงปฏิบัติการของผู้มีส่วนได้เสีย วิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบเส้นตรง และการวิเคราะห์แบบอุปนัย ผลการศึกษาพบว่า ศักยภาพชุมชนในการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำลี้ในปัจจุบันลดลงเมื่อเทียบกับอดีต เนื่องจากความเสื่อมสภาพของแม่น้ำ ถึงแม้ว่าประชาชนส่วนใหญ่จะยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมและพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทางการเกษตร แต่ประชาชนมีการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำลี้โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 1.73) ส่วนจำนวนสมาชิกในครัวเรือนและระยะจากสถานที่ตั้งที่พักอาศัยกับแม่น้ำลี้มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์แม่น้ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นอกจากนี้ผู้มีส่วนได้เสียเสนอแนะให้สร้างเสริมศักยภาพชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูการจัดการทรัพยากรน้ำและป่าไม้ ด้วยรูปแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง เช่นเดียวกับการศึกษาของ Chaturong et al. (2019) Peerada et al. (2019) ได้ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินที่มีผลต่อกระบวนการผลิตพืชริมฝั่งแม่น้ำโขง อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนมมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและกระบวนการผลิตพืชริมฝั่งแม่น้ำโขง อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ช่วงก่อนและหลังมีโครงการพัฒนาระหว่างปี 2538–2560 โดยใช้ข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียมแลนด์แซท5 ปี 2538 2547 และเซนติเนล2 ปี 2560 จำแนกและวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินด้วยวิธีการจำแนกข้อมูลภาพเชิงวัตถุร่วมกับการใช้แบบจำลองภูมิศาสตร์เฉพาะปลูกพืชริมฝั่งแม่น้ำโขงจำนวน 60 คน ด้วยวิธีแบบเจาะจงเชิงพื้นที่ พบว่า การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินระหว่างปี 2538–2547 มีพื้นที่เบ็ดเตล็ด แหล่งน้ำ และสิ่งปลูกสร้าง เพิ่มขึ้นร้อยละ 20.79 19.54 9.67 ตามลำดับ พื้นที่เกษตรกรรม ป่าไม้ ลดลงร้อยละ 32.50 17.50 ตามลำดับ ซึ่งระหว่างปี 2547–2560 มีพื้นที่เบ็ดเตล็ด และสิ่งปลูกสร้าง เพิ่มขึ้นร้อยละ 43.51 6.45 ตามลำดับ แหล่งน้ำ ป่าไม้ และเกษตรกรรม ลดลงร้อยละ 32.34 11.42 6.24 ตามลำดับ พื้นที่ทางการเกษตรลดลงเนื่องจากพื้นที่ตลิ่งถูกกัดเซาะ ส่งผลต่อการเพาะปลูกที่เข้มข้นเพราะพื้นที่เพาะปลูกมีจำกัด ใช้ทุนและเทคโนโลยีสูง และความต้องการของตลาดที่เพิ่มขึ้น จนกลายเป็นการผลิตเพื่อการค้า ขณะที่ดีดเป็นการผลิตแบบยังชีพ เพราะผลิตบริโภคในครัวเรือน ใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก และการลงทุนต่อหน่วยพื้นที่ต่ำ ผลการศึกษาสามารถใช้ในการจัดการ วางแผน และพัฒนาการเพาะปลูกพืชริมฝั่งแม่น้ำโขงให้มีประสิทธิภาพ

การสูญเสียดินที่เกิดจากการชะล้างพังทลายของดินพบกระจายอยู่ในทุกพื้นที่ของประเทศไทยทั้งในพื้นที่สูงที่เป็นป่าต้นน้ำ และพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้ชั้นดินบนซึ่งมีธาตุอาหารพืชและอินทรีย์วัตถุในดินอยู่สูญเสียไปกับน้ำไหลบ่าหน้าดิน โครงสร้างของดินถูกทำลาย ความหลากหลายทางชีวภาพลดลง ความอุดมสมบูรณ์และความสามารถในการให้ผลผลิตของดินลดลงจนถึงระดับที่ไม่สามารถทำการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งมีการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เพื่อขยายพื้นที่การเกษตรโดยไม่มีการควบคุม การจัดการที่ดินที่ไม่เหมาะสมตามสภาพปัญหาของพื้นที่ การใช้ที่ดินโดยปราศจากการบำรุงรักษา ขาดการอนุรักษ์ดินและน้ำอย่างถูกหลักวิชาการยิ่งส่งผลต่อความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดินและที่ดินอย่างรวดเร็ว และส่งผล

กระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้คุณภาพของบพทบาทหน้าที่ดินต่อระบบนิเวศบริการที่เปลี่ยนแปลงไป (Adhikari and Hartemink, 2016) ซึ่งกระทบโดยตรงต่อปริมาณผลผลิตของเกษตรกรนำไปสู่ปัญหาทางสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร นอกจากนี้ ยังมีการสูญเสียของหน้าดินจากภัยธรรมชาติดินถล่มหรือโคลนถล่มที่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างชั้นดิน ทำลายระบบนิเวศและชุมชน ทำให้เกิดการสูญเสียทรัพย์สินของประชาชน ซึ่งควรมีการเตรียมการเฝ้าระวังและป้องกันจะช่วยลดความเสี่ยงและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับทั้งพื้นที่ป่าต้นน้ำ พื้นที่การเกษตร และพื้นที่ที่อยู่อาศัยของเกษตรกรผู้ประสบภัยได้ โดยสรุปปัจจัยการพังทลายของตลิ่ง ได้แก่ การบริหารจัดการน้ำ การเปลี่ยนแปลงธรรมชาติ มนุษย์ การบริหารจัดการภาครัฐ & หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การจัดการสิ่งแวดล้อม การขาดเสถียรภาพของตลิ่ง การกัดเซาะของน้ำ ภูมิอากาศ และการพังทลายของตลิ่ง ได้แก่ การจัดการและพัฒนาทรัพยากร เกิดเหตุรับมืออย่างไร วิธีป้องกันอย่างไร พื้นฟูอย่างไร ดำรงชีวิตได้อย่างไร แสวงหาความร่วมมือจากภาครัฐ ภัยธรรมชาตินี้ สามารถสร้างเป็นรูปแบบแผนเผชิญเหตุการณ์พังทลายของตลิ่ง (Incident Action Plan) โดยสอดคล้องกับ Yosawat and Piyakorn (2022) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการเขื่อนป้องกันตลิ่งบริเวณริมแม่น้ำน้อยของกรมโยธาธิการและผังเมือง เขตพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงผสม การวิจัยเชิงปริมาณกลุ่มตัวอย่างคือ ตัวแทนครัวเรือน ในตำบลน้ำเต้า ตำบลทางช้าง ตำบลวัดตะกู ตำบลบางหลวง อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 327 คน เครื่องมือที่ใช้ คือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิธีการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเชิงเส้นตรง สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

- 1) ตัวแทนหน่วยงานราชการ จำนวน 6 คน และ
- 2) ตัวแทนภาคประชาชน จำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น 16 คน

โดยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการเขื่อนป้องกันตลิ่งบริเวณริมแม่น้ำน้อย เขตพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมี 1) ปัจจัยการตกลงร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาตามลำดับคือ 2) ปัจจัยความเดือดร้อนและความไม่พอใจร่วมกัน 3) ปัจจัยความตระหนัก 4) ปัจจัยความเกรงใจต่อบุคคลที่เคารพหรือผู้นำ 5) ปัจจัยความเชื่อมั่นต่อหน่วยงาน 6) ปัจจัยความรู้สึกภาคภูมิใจ 7) ปัจจัยการรับรู้ข่าวสาร 8) ปัจจัยความสนใจและห่วงกังวลร่วมกัน 9) ปัจจัยผลประโยชน์ตอบแทน และ 10) ปัจจัยทรัพยากรของหน่วยงาน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด สำหรับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการเขื่อนป้องกันตลิ่งบริเวณริมแม่น้ำน้อย เขตพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีด้านการร่วมรับผลประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาตามลำดับ คือด้านการริเริ่มโครงการ ด้านการวางแผน ด้านการปฏิบัติงาน ด้านการตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ไข ด้านการค้นหาสาเหตุของปัญหา และด้านการประเมินผล มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) สามารถนำผลการวิจัยไปใช้สำหรับชุมชนในพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำป่าสักมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการป้องกันตลิ่งพังและได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำป่าสักพังทลายจากภัยน้ำท่วม จังหวัดสระบุรี และสร้างความเชื่อมั่นต่อการดำรงชีวิตให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

2) การวิจัยในครั้งนี้ สามารถส่งผลให้องค์กรที่รับผิดชอบด้านทรัพยากรธรรมชาติ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีเขตปกครองครอบคลุมพื้นที่เส้นทางของกลุ่มน้ำและแม่น้ำไหลผ่าน สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย วางแผน และดำเนินการปรับปรุง เพื่อป้องกันการพังทลายของตลิ่งริมฝั่งแม่น้ำได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการป้องกันตลิ่งพังและได้รับผลกระทบปัญหาที่ดินริมฝั่งแม่น้ำ

2) ควรมีการศึกษาตามบริบทของแต่ละพื้นที่ที่สามารถใช้รูปแบบแผนเผชิญเหตุการพังทลายของตลิ่ง

References

- Adhikari, B., & Hartemink, A. E. (2016). Erosion function apparatus for scour rate predictions. *Journal of Geotechnical and Geoenvironmental Engineering*, 127(2), 105–113.
- Chaturong, S., Apisak, T., & Paiboon, B. (2019). Land use changes affecting crop production processes along the Mekong River in That Phanom District, Nakhon Phanom Province. *Journal of Science and Technology, Ubon Ratchathani University*, 2(1), 96–109.
- Department of Land Development. (2020). *Annual report 2020*. Department of Land Development.
- Department of Lands. (2022). *Operational plan of the Land Development Department (2023–2027)*. Ministry of Agriculture and Cooperatives.
- Hydro-Informatics Institute. (2012). *Hydro-Informatics Institute*. <https://www.hii.or.th/>
- Jaitia, S., et al. (2019). *Community potential and predictive factors for river utilization among Li River basin residents, Lamphun Province* [Master's Thesis, Chiang Mai University].
- Kabir, M. R., & Kamruzzaman, M. (2022). Ultimate dimensions of local scour. *Journal of Hydraulic Engineering*, 107(HY3), 327–337.

- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610.
- Mahannaphakul, S. (2017). *Management of Ping Riverbank areas by the Fah Ham community, Mueang District, Chiang Mai Province* [Master's Independent Study, Chiang Mai University].
- Office of the Permanent Secretary, Saraburi Province. (2022). *Annual operational plan 2022*. Ministry of Interior.
- Peerada, P., Thanit, P., & Kasem, C. (2019). Effects of emergency water release from Phetchaburi Dam on water quality in the Phetchaburi River. *KKU Research Journal (Graduate Studies Edition)*, 20(1), 43–52.
- Phookamchai, P. (2019). *Community participation processes in mitigating impacts of the Chao Phraya Riverbank protection dam project in Pak Kret District, Nonthaburi Province* [Master's Thesis, Chiang Mai University].
- Royal Irrigation Department. (2018). *Annual report 2018*. Royal Irrigation Department.
- Wanida, W., Rangsarit, L., & Sombat, T. (2017). *Research methodology: From concepts/theories to practice*. Se–Education.
- Yosawat, K., & Piyakorn, W. (2022). Development of public participation in the riverbank protection dam project along the Noi River by the Department of Public Works and Town & Country Planning in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. *Journal of Public Administration and Politics*, 11(1), 41–60.